

1. ปัญหา ที่มาและความสำคัญของปัญหา

อารมณ์เป็นองค์ประกอบสำคัญประการหนึ่งของมนุษย์ สำหรับทางปรัชญาโดยเฉพาะในปรัชญาตะวันตก ปัญหาเรื่องอารมณ์เป็นสิ่งที่นักปรัชญาให้ความสำคัญและมีข้อถกเถียงเกี่ยวกับสิ่งนี้มาเป็นเวลานานต่อเนื่องนับแต่สมัยกรีกจนถึงปรัชญาร่วมสมัย คำถามทางปรัชญาเกี่ยวกับอารมณ์ของมนุษย์เริ่มต้นจากคำถามว่า "อารมณ์คืออะไร (What is an Emotion?)" ซึ่งเป็นการพิจารณานิยามหรือการให้คำจำกัดความเชิงมโนทัศน์เพื่ออธิบายธรรมชาติของ "อารมณ์(emotion/passion)"* และขยายไปสู่คำถามของปรัชญาแขนงต่างๆ เช่น จริยศาสตร์และสุนทรียศาสตร์ซึ่งมีประเด็นเกี่ยวกับอารมณ์เฉพาะแยกออกไป รวมทั้งยังมีการสร้างทฤษฎีทางปรัชญาเพื่ออธิบายเรื่องอารมณ์มากมาย เช่น ทฤษฎีความรู้สึก ทฤษฎีทางจิตวิทยา ทฤษฎีการตระหนักรู้ เป็นต้น**

จริยศาสตร์เป็นปรัชญาแขนงหนึ่งซึ่งตั้งคำถามเกี่ยวกับชีวิตและการกระทำของมนุษย์ เช่น ชีวิตที่ดีคืออะไร มนุษย์ควรใช้ชีวิตอย่างไร การกระทำที่ดีคืออะไร และอะไรเป็นหลักในการตัดสินใจคุณค่าของการกระทำของมนุษย์ อารมณ์ก็เป็นประเด็นที่มีการถกเถียงในทางจริยศาสตร์อย่างมาก ในฐานะที่อารมณ์เป็นองค์ประกอบสำคัญของชีวิตมนุษย์ คำถามเกี่ยวกับอารมณ์ในทางจริย

* คำถามว่า "อารมณ์คืออะไร (What is an Emotion?)" คือคำถามที่วิลเลียม เจมส์ (William James 1842-1910) ถามขึ้นและใช้เป็นชื่อของบทความของเขาที่ลงในวารสาร *Mind* ซึ่งจุดประกายให้มีการศึกษาและให้ความสนใจเกี่ยวกับอารมณ์ของมนุษย์อย่างกว้างขวางขึ้นในเวลาต่อมา ทั้งในทางจิตวิทยาและข้อถกเถียงทางปรัชญา โปรดดู William James, "What is an Emotion?," *Mind* 9, No. 34 (April 1884): 188-205. อย่างไรก็ตามก็ตามคำถามและการให้คำนิยามมโนทัศน์เกี่ยวกับ "อารมณ์" เริ่มต้นตั้งแต่ยุคปรัชญากรีกจากทัศนะของเพลโต (Plato) และอริสโตเติล (Aristotle) โปรดดู Robert C. Solomon, editor, *What is an Emotion*, 2nd ed. (New York and Oxford: Oxford University Press, 2003).

**โปรดดูเพิ่มเติมเกี่ยวกับทฤษฎีทางปรัชญาต่างๆ เกี่ยวกับการอธิบายเรื่องอารมณ์ของมนุษย์ในเบื้องต้นได้ใน <http://plato.stanford.edu/entries/emotion>

ศาสตร์ เช่น พื้นที่ของอารมณ์ในชีวิตที่ดีคืออะไร¹ และอารมณ์มีบทบาทพื้นฐานในชีวิตทางศีลธรรมอย่างไร² เป็นคำถามที่นักปรัชญาและนักจริยศาสตร์พยายามให้คำตอบและอธิบายแตกต่างกันไป นับตั้งแต่ในอดีต ทั้งทัศนะที่เห็นว่าอารมณ์เป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อชีวิตทางจริยธรรม เช่น อริสโตเติลซึ่งเห็นว่าการมีอารมณ์เป็นส่วนหนึ่งของการมีชีวิตที่ดีและความมั่งคั่งทางคุณธรรม กับทัศนะที่ปฏิเสธอารมณ์ เช่น สำนักสโตอิกที่เห็นว่าอารมณ์เป็นสิ่งขัดขวางการทำงานของเหตุผลและการมีชีวิตที่ดี และจริยศาสตร์แบบค่านิยมซึ่งปฏิเสธอารมณ์และแรงโน้มที่มาจากอารมณ์ว่าไม่ใช่สิ่งที่ดีทางศีลธรรม เพราะค่านิยมมองว่าการทำตามหน้าที่เท่านั้นจึงจะมีคุณค่าทางศีลธรรม เป็นต้น ส่วนข้อถกเถียงเรื่องอารมณ์ในปัจจุบันยังคงเป็นประเด็นสำคัญที่มีการถกเถียงกันอย่างกว้างขวางในทางจริยศาสตร์แนวต่างๆ เช่น จริยศาสตร์สตรีนิยม (Feminist Ethics) ที่เน้นบทบาทของอารมณ์ความรู้สึก เช่น ความเอาใจใส่ในจริยศาสตร์แห่งความเอาใจใส่ (Ethics of Care) นอกจากนี้ยังมีจริยศาสตร์คุณธรรม (Virtue Ethics) ซึ่งพยายามเสนอว่าอารมณ์มีบทบาทสำคัญในชีวิตทางคุณธรรมเพราะเป้าหมายของการฝึกฝนทางคุณธรรมเป็นการก่อให้เกิดแนวโน้มทางอารมณ์และทางปัญญาเพื่อตระหนักถึงความเป็นเลิศทางคุณธรรมของมนุษย์ เป็นต้น

เมื่อกลับมาพิจารณาที่ปรัชญาตะวันออก ปรัชญาจีนเป็นปรัชญาที่มีความสนใจอยู่ที่มนุษย์ และอารมณ์ของมนุษย์ก็เป็นสิ่งที่มีความสำคัญยิ่งในทัศนะของนักปรัชญาจีนไม่ว่าจะเป็นปรัชญาในแบบขงจื้อหรือปรัชญาเต๋า โดยเฉพาะอย่างยิ่งในปรัชญาของขงจื้อผู้ซึ่งถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นของปรัชญาจีน

ปรัชญาของขงจื้อมีลักษณะเด่นอยู่ที่ความเป็น “มนุษยนิยม” ที่เน้นความสำคัญของมนุษย์เป็นลำดับแรก³ ทัศนะทางปรัชญาของขงจื้อมีประเด็นสำคัญอยู่ที่ปัญหาทางจริยศาสตร์คือคำถามเรื่องมรรควิธีและการมีชีวิตที่ดีของมนุษย์ทั้งระดับของตัวบุคคลและระดับของสังคม ชีวิตที่ดีในทัศนะของขงจื้อในระดับของบุคคลคือชีวิตที่ได้รับการขัดเกลาจนมีความมั่งคั่งทางจริยธรรมและกลายเป็นวิญญูชนซึ่งมีทั้งสติปัญญา มีคุณธรรมและมีอารมณ์ประกอบกันอย่างกลมกลืน

¹ Joel Marks, “Emotions in Western Thought: Some Background for a Comparative Dialogue,” in *Emotions in Asian Thought: A Dialogue in Comparative Philosophy*, eds. Joel Marks and Roger T. Ames (Albany: State University of New York, 1995), p. 1.

² Justin Oakley, *Morality and the Emotions* (London and New York: Routledge, 1992), p. 38.

³ Wing-Tsit Chan, *A Source Book in Chinese Philosophy* (Princeton, New Jersey: Princeton University Press, 1963), p. 15.

และในระดับของสังคมชีวิตที่ดีคือชีวิตในสังคมที่ดีทางจริยธรรมซึ่งมีความเป็นระเบียบและมีความกลมกลืน รวมทั้งมีอารมณ์ร่วมทางสังคมไปพร้อมกัน

ทัศนะทางจริยศาสตร์ของขงจื้อได้เปิดพื้นที่ให้อารมณ์ได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตที่ดีทางจริยธรรมของมนุษย์ ถึงแม้ว่าเราจะยอมรับว่าขงจื้อให้ความสำคัญกับอารมณ์ของมนุษย์ในทางจริยศาสตร์ แต่การศึกษาเกี่ยวกับอารมณ์และบทบาทของอารมณ์ในจริยศาสตร์ของขงจื้ออย่างเป็นระบบในเชิงปรัชญานั้นมีอยู่น้อยมาก ผู้วิจัยจึงเห็นว่าประเด็นเรื่องอารมณ์ในทัศนะทางจริยศาสตร์ของขงจื้อเป็นประเด็นที่ควรศึกษาและเหมาะสมที่จะทำการค้นคว้าวิจัยเป็นอย่างยิ่ง

2. แนวเหตุผล ทฤษฎีสำคัญ และสมมติฐาน

ในปรัชญาของขงจื้อ อารมณ์ของมนุษย์เป็นสิ่งที่แยกไม่ออกจากมโนทัศน์พื้นฐานทางจริยศาสตร์ของขงจื้อได้แก่ จารีต มนุษยธรรมและความถูกต้อง และอารมณ์จะมีค่าทางจริยศาสตร์ได้ต้องผ่านการขัดเกลาด้วยจารีตที่มีพื้นฐานจากมนุษยธรรมและความถูกต้องเสียก่อน

3. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างอารมณ์กับมโนทัศน์ทางจริยศาสตร์ของขงจื้อ
2. เพื่อวิเคราะห์ว่าอารมณ์ของมนุษย์ที่เป็นผู้กระทำการทางศีลธรรมมีบทบาทในจริยศาสตร์ของขงจื้ออย่างไร

4. ขอบเขตและวิธีการวิจัย

ผู้วิจัยจำกัดขอบเขตในการศึกษาเรื่องอารมณ์ในปรัชญาของขงจื้อตามที่ปรากฏใน “หลุนอี่ว (Lun Yu/ The Analects)” เป็นหลัก ในการทำวิจัยนี้ผู้วิจัยอาศัยการค้นคว้าทางเอกสาร โดยมีทั้งเอกสารระดับปฐมภูมิ คือหนังสือ “หลุนอี่ว” และเอกสารระดับทุติยภูมิคือหนังสือและบทความต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นนี้ โดยมีรายละเอียดเกี่ยวกับขอบเขตเนื้อหาของแต่ละบทความนี้

บทที่หนึ่ง คือ บทนำ

บทที่สอง เป็นการศึกษาเกี่ยวกับทัศนะทางจริยศาสตร์ของขงจื้อ เพื่อตอบคำถามที่ว่าเป้าหมายทางจริยศาสตร์ของขงจื้อคืออะไร ชีวิตที่ดีมีลักษณะอย่างไร และแนวทางไปสู่การมีชีวิตที่ดีประกอบด้วยอะไรบ้าง เพื่อให้สามารถเห็นภาพรวมของจริยศาสตร์ของขงจื้อได้ชัดเจนและเข้าใจมโนทัศน์ที่สำคัญทางจริยศาสตร์ อันได้แก่ วิทยุชน มนุษยธรรม จารีต และความถูกต้อง

บทที่สาม ผู้วิจัยต้องการที่จะศึกษาเกี่ยวกับทัศนะเรื่องอารมณ์ในจริยศาสตร์ของขงจื้อ โดยเริ่มจากศึกษาเกี่ยวกับคำและมโนทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับอารมณ์ที่ปรากฏในหลุนอี่ว และศึกษา

ว่าขงจื้อมีทัศนคติต่ออารมณ์อย่างไรและสามารถยอมรับให้อารมณ์เข้ามามีบทบาทในทางจริยศาสตร์ได้อย่างไร กล่าวคือ ขงจื้อให้ความสำคัญกับอารมณ์ที่ถูกต้องซึ่งเป็นอารมณ์ทางศีลธรรมที่มีความสัมพันธ์กับมโนทัศน์เรื่องมนุษยธรรม จารีตและความถูกต้อง และอารมณ์ดังกล่าวจะต้องผ่านการขัดเกลาอารมณ์ให้กลายเป็นอารมณ์ทางศีลธรรมด้วยจารีต กวินิพนธ์และดนตรี

บทที่สี่ ผู้วิจัยศึกษาเจาะจงไปที่อารมณ์ทางศีลธรรมที่สำคัญรวมห้าอารมณ์ด้วยกัน คือ ความรัก ความเกลียด ความโสกเศร้า ความละอายและความยินดี เพื่อศึกษาว่าอารมณ์เหล่านี้มีบทบาทและความสำคัญในจริยศาสตร์ของขงจื้ออย่างไร

บทที่ห้า เป็นบทสรุปเกี่ยวกับเนื้อหาทั้งหมด ข้อโต้แย้งต่ออารมณ์ในจริยศาสตร์ของขงจื้อ ข้อเสนอแนะ รวมทั้งประเด็นที่สามารถจะพิจารณาในการค้นคว้าระดับลึกต่อไปได้

5. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของอารมณ์ในจริยศาสตร์ของขงจื้อ
2. เพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษาข้อโต้แย้งเรื่องอารมณ์ในจริยศาสตร์ระบบต่างๆ ต่อไป